

1862 tarihli bir dostluk ve yardım anlaşması ile 52.000 frank karşılığında Ubûk'u Fransızlar'a bırakmayı kabul etmesinden sonraki yirmi yılda Fransa, çevrede bulunan Afarlar'ın ve İsaltar'ın seferleriyle sözleşmeler yaparak bölgeyi kendi himayesine aldı (1884). Kumandan tayin edilen Leonce Legarde, Etiyopya ile dostluk ilişkilerini geliştirerek buradaki Fransız sömürgesinin gerçek bânisi oldu. 1888'de Fransa ile İngiltere arasında imzalanan bir antlaşmayla Fransız ve İngiliz Somalisi'nin sınırları belirlendi ve aynı yıl Fransız Somali Kıyısı'nın merkezi Ubûk'tan Leogarde'ın kurduğu Cibuti şehrine taşındı; daha sonra da burası resmî başşehir olarak ilân edildi (1892). Burada inşa edilen liman tesisleri ve ikmal merkezleri sayesinde Cibuti'nin deniz ulaşımındaki stratejik önemi iyice arttı. Cibuti Limanı'nı Orta Afrika'ya ve Adisababa'ya bağlayacak olan 781 km. uzunluğundaki demiryolunun yapımına 1897'de başlandı ve inşaat 1917'de tamamlandı. Etiyopya'nın ticareti bütünüyle bu demiryolu sayesinde Cibuti Limanı'ndan yapıldığı için yolun önemi son derece fazlaydı. Liman ve demiryolu Somalililer için büyük bir istihdam imkânı oluşturdu ve burası daima Somali ile Etiyopya'nın bakısı altında kaldı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Cibuti Fransa'nın "deniz aşırı ülkeler" bölümü içerisinde yer aldı, burada yaşayanlara Fransız vatandaşı statüsü tanındı ve ayrıca buraya Fransız Birliği (Union Française) senatosu ve millet meclisinde temsil edilebilme hakkı verildi. 1957 yılında yeni bir teşkilatlanma yasası yürürlüğe kondu ve genel valinin başkanlığı altında görev yapacak sekiz yerli bakandan oluşan bir bakanlar konseyi ile otuz iki üyeli bir meclis kurularak ülkenin adı Fransız Somalisi'ne çevrildi. 1958 Eylülünde yeni anayasa ile birlikte ülkenin siyasî geleceğini tayin eden referandum yapıldı. Oyların çoğunluğu Fransa ile birlikte olma yönünde çıktı. Diğer taraftan İtalyan Somalisi ile İngiliz Somalisi'nin birleşerek bağımsız bir devlet oluşturması üzerine (1 Temmuz 1960) Fransız Somalisi'nde karışıklıklar çıktı. Somali asıllı İsaltar Somali Cumhuriyeti ile birleşmeyi savunurlarken Afarlar Fransa'ya bağlılığın devam etmesini istiyorlardı. Siyasî alandaki görüş ayrılıklarının kabileler arasında çatışmalara dönüşmesi üzerine Mayıs 1961'de Paris'te toplanan konferans bir sonuç alınamadan dağıldı. 1964'ün başlarında milliyetçi hareketler giderek

arttı ve Birleşmiş Milletler Dekolonizasyon Komitesi Fransa'nın burada uyguladığı politikayı kınadı. 1965 yılında Afrika Birliği Teşkilâtı* Makdişu Mogadişu) toplantısında konuyu görüştü. 1966'da olayların yeniden patlak vermesi üzerine bazı bakanlar görevden uzaklaştırıldı. 1967'de yeniden referandum yapılmasına karar verildi. Afarlar'ın siyasî teşkilâtı olan Afar Demokratik Hareketi (Regroupement Democratique Afar) Fransa'dan ayrılmamayı, İsaltar'ın Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği (Ligue Populaire Africaine Pour Indépendante) teşkilâtı ise bağımsızlığı savunuyordu. İsaltar'ın sayıca fazla olmalarına rağmen 16 Mart 1967'de yapılan referandumun neticesi Afarlar'dan yana çıkınca yeniden olaylar patlak verdi. Bunun üzerine Fransız birlikleri, Afarlar ile İsaltar arasında kanlı hale gelen olaylara müdahale amacıyla ülkeyi işgal ettiler; yerli halkın birçoğu öldürüldü, yüzlercesi de ülkeden sürüldü. Bu harekât sırasında İsaltar'ın zayıflaması üzerine Afarlar yönetimi ele geçirdiler. Yapılan bir referandumdan sonra Fransız Somalisi olan ülkenin adı Afarlar ve İsaltar Fransız Ülkesi (Territoire Français des Affaires et des Issas) şeklinde değiştirildi. 1976'da Afarlar ile İsaltar arasında bir koalisyon sağlandı ve arkasından ülke 27 Haziran 1977'de Cibuti Cumhuriyeti adıyla bağımsızlığını kazandı; İsaltar'dan tecrübeli lider Hasan Gouled Aptidon cumhurbaşkanı, Afarlar'dan Ahmed Dini de Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği'nin genel sekreteri oldu.

1979'da Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği'nin yerine İlerleme İçin Halk Hareketi (Ressemblement Populaire Pour la Progrès) partisi kuruldu. Haziran 1981'de yapılan devlet başkanlığı seçimleri sonunda Hasan Gouled Aptidon altı yıllık süre için yeniden seçildi. Afarlar'ın, Cibuti'nin Bağımsızlığı İçin Demokratik Cephe (Front Démocratique Pour la Libération de Djibouti) partisinin seçim sonuçlarına itiraz etmesi ve Ahmed Dini'nin yeni bir siyasî parti (Parti Populaire Djiboutien) kurarak siyasî bölünmelere ve karışıklıklara sebep olması üzerine Ekim 1981'de anayasada yapılan bir değişiklikle tek partili sisteme dönüldü ve İlerleme İçin Halk Hareketi'nin dışındaki bütün partiler kapatıldı. Altmış beş üyeli parlamento için beş yılda bir yapılan genel seçimler, ülkenin tek siyasî partisi olan İlerleme İçin Halk Hareketi tarafından seçmenlere sunulan listelerin oylanmasından ibarettir. Nisan 1987'de ya-

plan devlet başkanlığına tek aday olarak katılan Hasan Gouled Aptidon halkın % 90'ının oyunu alarak bu göreve yeniden seçildi.

Cibuti Cumhuriyeti esas itibarıyla Fransa'nın ekonomik ve askerî denetimi altındadır. Yerli ordu ve polis teşkilâtının bulunmadığı ülkede Fransa'nın yaklaşık 4000 kişilik bir silahlı kuvveti görev yapmaktadır.

Cibuti milletlerarası ilişkilerde bağımlı politikasını takip etmekle beraber Afrika Birliği Teşkilâtı'nın (1977), Arap Birliği'nin (1977), İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın (1978) ve Birleşmiş Milletler'in (1977) üyesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

- E. A. Boateng, *A Political Geography of Africa*, Cambridge 1978, s. 222-223, 228-229; G. A. H., "Djibouti", *Cultural Atlas of Africa* (ed. J. Murray), Verona 1981, s. 177-178; Yüsrî Abdürrezzâk Cevherî, *Coğrafiyyetü's-su'ubi'l-İslâmiyye*, İskenderiye 1981, s. 524-527; P. Banenfanf, *La Péninsule Arabique d'Aujourd'hui*, Paris 1982, II, 112; N. Ziyâde, *'Âlemü'l-'Arabî*, Beyrut 1984, s. 120-127; S. L. Pastner, "Afar", *Muslim Peoples* (nşr. Richard V. Weekes), Westport-Connecticut 1984, I, 10-18; Abdi A. Sheik-Abdi, "Somalis", a.e., II, 699-705; *Guide des Etats Islamiques*, Koweit 1987, s. 57; N. C. Chatterji, *A History of Modern Middle East*, New Delhi 1987, s. 458; *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 416-423; Saïd İbrâhim el-Bedevi, "Lemha Coğrafiyye 'an Devleti Cibuti'l-'Arabiyeti'l-müslime", *Mecelletü Külliyyeti'l-'ulûmi'l-ictima'iyye*, II, Riyad 1978, s. 271-294; "Djibouti", *Le Courrier*, sy. 95, Janvier-Fevrier 1986, s. 28-41; "Cibuti", *er-Râbi'a*, sy. 258, Mekke 1986, s. 25-28; E. Chédeville, "Djibuti", *EP* (İng.), II, 535; *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, I, 12-16; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Roland Oliver), Cambridge 1984, s. 229; P. D., "Djibouti", *EUn.*, V, 729-730; "Cibuti", *ABr.*, V, 618-619.

DAVUT DURSUN

CİDİL

(bk. CEDEL).

CİDDE

(جدة)

Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz kıyısında önemli bir liman şehri.

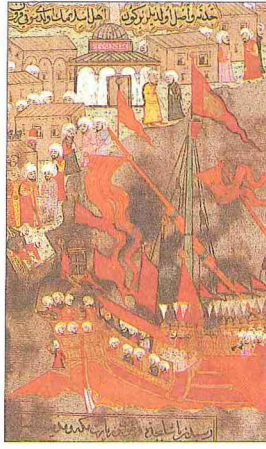
Bugün milletlerarası havaalanı, üniversitesi, çeşitli bölgelerle bağlantılı otoyolları, modern liman tesisleri ve yaklaşık 1.5 milyon nüfusu ile Suudi Arabistan'ın Riyad'dan sonra ikinci büyük şehridir. Arabistan yarımadasının güneybatısındaki Hicaz bölgesinde ve Mekke'ye 70,

Medine'ye 420 km. mesafede yer alır. Hemen hemen bütün klasik coğrafya kitapları ve sözlüklerde şehrin adı "kıyı, sahil; yol" gibi mânalara gelen "Cüdde" şeklinde tesbit edilmiş olup halk dilinde ise daha çok Cidde adı kullanılmaktadır.

Cidde'nin İslâm öncesi dönemi hakkında çok az şey bilinmektedir. Bu şehrin önemi, Hz. Osman zamanında güneyindeki Şuaybe Limanı'nın terkedilerek Mekke'ye Kuzey Afrika, Mısır, Hindistan gibi uzak ülkelerden deniz yoluyla gelen hacıların karaya ayak bastıkları bir liman şehri olarak kullanılmaya başlanmasından sonra artmıştır. Ayrıca burası dışarıdan gelen tüketim maddelerinin ulaştığı bir ticaret merkezi olarak da ün kazanmıştır ve bugün de aynı ticarî hüviyetini korumaktadır. Eski İslâm coğrafyacılarından Makdisî ve İstahrî Cidde'nin ticarî öneminden ve hacılardan alınan rüsüm dolayısıyla sahip olduğu yüksek gelirden bahsederek. Ayrıca bu rüsümün sonradan zaman zaman şeriflerle paylaşılması sebebiyle bir kaynak olarak Mısır Memlûkleri'nin dikkatini çektiği bilinmektedir.

Nâsır-ı Hüsrev V. (XI.) yüzyılda Cidde'nin surlarla çevrili olduğunu bildirmekte ve nüfusunu da 5000 civarında tahmin etmektedir. İbn Cübeyr ise şehri taş hanları ve camileriyle tavsif etmekte, şerifler aracılığıyla toplanan vergileri kaldırdığı için de Selâhaddin-i Eyyübî'yi övmektedir. Abbâsîler'in gerilemesiyle önceleri Basra üzerinden yürüyen deniz ticareti Kızıldeniz ve Cidde Limanı'na dönmüştür. Avrupa'dan Mısır'a, oradan da Hindistan'a giden ve Hindistan'dan Avrupa ülkelerine gelen mallar Cidde Limanı'ndan geçmişler ve Avrupa ile Hindistan arasında karşılıklı mal taşıyan gemiler çok defa bu limanda karşılaşmışlardır. Memlûkler devrinde Cidde ve Haremeyn'e özel bir itina gösterilmiştir. Mekke'nin dünyaya açılan kapısı durumundaki Cidde özellikle Mısır'dan Kızıldeniz yoluyla gelen hacılar için çok önemli idi. Sultan I. Baybars 667 (1268) yılında hacca gitmiş ve Şemseddin Mervân'ı Mekke-i Mükerrreme'de kendisine nâib tayin etmişti; Mekke şerifleri yönetimle ilişkili meseleleri ona danışarlardı. Bu idarî şekil Memlûkler döneminin sonuna kadar devam etmiştir. Memlûkler Cidde'de Mekke'deki duruma paralel olarak nâib-i Cidde denilen bir görevli bırakmışlardır. Nâibin oturduğu binaya Dârünni-yâbe denilirdi. Sahilde ve limana hâkim

1558'de
Yemen
seferine
çıkan
Sinan
Paşa'nın
kadirga ile
Cidde
Limanı'na
girişini
gösteren
bir minyatür
(Târîh-i
Feth-i
Yemen,
İÖ Ktp.,
TY, nr. 6045,
vr. 558*)

bir yerde bulunan bu binadan ticarî faaliyetler kontrol edilirdi.

Tarihçi Nehrevâlî *el-İ'âm bi-a'îlâmi Beytillâhi'l-Harâm* adlı eserinde Memlûkler devri Mekke ve Cidde emirliklerinden bahseder. Sultan Kayıtbay'ın 884 (1479) yılında Kâbe'nin yıkanmasını emretmesi üzerine Mekke şerifi, Mekke'deki Türk paşası ve Cidde nâibi bu hizmette görev aldılar. Memlûkler Cidde'de 1452 yılından itibaren vergiyi câbiler (tahsildar) eliyle toplamışlar ve bir kısmını şeriflere bırakmışlardır.

XVI. yüzyılın başlarında Portekiz gemilerinin Hindistan yolu üzerinde Kızıldeniz içlerine ve Basra körfezine girecek buralardaki şehirler ve müslüman halk için büyük tehlike oluşturmaları karşısında Memlûk idarecilerinin acz göstermeleri ve mukaddes toprakların müdafaasız kalması muhtemelen bu bölgele Osmanlı himayesinin gelmesini süratlendirmiştir. Bu arada Memlûkler döneminin sonlarına doğru Sultan Kansu Gavri'nin Cidde'ye nâib olarak tayin ettiği Hüseyin el-Kürdî tarafından dokuz ay gibi kısa bir sürede bir kale yaptırılmış (1511) ve bu kale sonradan bölgenin müdafaası Osmanlılar'a geçtiğinde çok faydalı olmuştur (bu kale 1948 yılında Suûdî yönetimince yıkılmıştır).

Haydar Çelebi rûznâmesinde (Feridun Bey, I, 439) ve ayrıca İbn İyâs, Mısır'ın Osmanlılar tarafından fethi sırasında Mekke emîrinin Berekât olduğunu ve oğlu Muhammed Ebû Nümeş başkanlığında bir heyeti bazı kıymetli hediyeler ve mukaddes emanetlerle Mısır'a gönderdiğini yazmaktadırlar. Yavuz Sultan Selim 16 Cemâziyelâhir 923 (6 Temmuz 1517) günü bu heyeti ve dolayısıyla Hicaz'ın biatını kabul etmiştir. Osmanlı dönemi başlarken biat işlemlerinden sonra ilk iş olarak Cidde Nâibi Hüseyin el-Kürdî

Mekke şerifinin emriyle öldürüldü. Cidde'ye tayin edilen ilk nâib Mekke tüccarlarından Kâsım el-Şirvânî'dir. Bir müddet sonra Mekke'de Memlûkler döneminde kurulan Mekke paşalığı makamı kaldırıldı ve Mekke'de şerif, sancak haline getirilen Cidde'de ise sancak beyi ayrı ayrı şehir yöneticisi olarak vazife görmeye başladılar.

1538'de Hindistan seferine çıkan filo son Osmanlı limanı olarak Cidde'den uğurlanmıştı. Aynı yıllarda Portekizliler Cidde'yi almak üzere çeşitli teşebbüslerde bulunmuşlar, son olarak da 1541'de yaptıkları hücumda Şerif Ebû Nümeş tarafından püskürtülmüşlerdi. Kanûnî Sultan Süleyman bu başarısından dolayı Şerif Muhammed Ebû Nümeş'e Cidde Limanı'ndan toplanan vergilerin yarısını bağışlamış ve Koca Sinan Paşa'nın Yemen'i fethinden sonra bu bir gelenek halini alarak daima liman gelirlerinin yarısı Cidde sancak beyine, yarısı da Mekke şerifine verilmiştir. Kızıldeniz'i tam kontrol altında tutabilmek ve dolayısıyla Cidde yolu ile Mekke ve Medine'yi emniyet altına alabilmek Kızıldeniz'in girişindeki Aden'i ele geçirmeye bağlı idi. Memlûkler bu işe çok gayret sarfetmişler, fakat muvaffak olamamışlardı. 1558 yılında Yemen seferine çıkan Sinan Paşa bunu başarmış ve böylece Cidde Limanı daha güvenli bir hale gelmişti. Ancak Osmanlılar'ın Cidde'ye ve hac bölgelerine tamamen hâkim olduktan sonra Yemen'e de inerek artık Kızıldeniz'e Portekizliler'i sokmaz olmaları Cidde Limanı'na gelen ticaret gemilerinin sayısını haliyle azaltmaya başladı. Avrupa ile Hindistan arasındaki ticaret daha kısa olduğu halde yavaş yavaş Kızıldeniz yolunu terkederek yerine Afrika çevresini dolaşan uzun yolu tercih etmek zorunda kaldı. Sonuç olarak XVI. yüzyılın sonlarından Osmanlı gücünün ortadan kalkmasına ve Süveyş Kanalı'nın açılmasına kadar Kızıldeniz üzerindeki transit taşımacılık geriledi.

Evlîya Çelebi Cidde'de Hz. Hawvâ'ya nisbet edilen kabri ziyaret ettiğinden (bu kabir 1928 yılında Suûdîler tarafından yıkılmıştır), limandan, kaleden bahseder ve limandan yılda 1500 kese gümrük vergisi toplandığı, kalede 300 asker ile başlarında bir veya iki tuğlu bir Mısır beyi bulunduğu, maaşının 150 akçe olduğu, kalenin ortasında bir mahkemelinin yer aldığı, kadının maaşının yılda 2000 kuruş olduğu ve şehrin su ihtiyacının sarnıçlarda toplanan yağmur su-

yuyla karşılandığı yolunda bilgiler verir. Kâtib Çelebi ise *Cihannümâ*'sında Cidde'de susuzluk çekildiğini, Sultan IV. Mehmed'in vezîriâzamı Kara Mustafa Paşa'nın uzak mesafelerden şehre su getirip han, hamam ve bir cami yaptırıldığını anlatmaktadır.

Cidde şehri Osmanlı döneminde önceleri bir sancak, daha sonra da Habeş eyaletinin merkezi olmuş, son zamanlarda ise yeniden merkezi Mekke olan Hicaz vilâyetinin bir sancağı durumuna getirilmiştir. 1803 yılında Arabistan'ın Necid bölgesinden gelen Vehhâbîler Cidde'yi muhasara etmişler ve şehri alamamakla birlikte Şerif Gâlib'i, 1811 yılında Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın bölgeye gelişine kadar kendilerine boyun eğdirmişlerdir. Mısır'da eyaletine bağlı olarak idare edilen Hicaz, 1840 yılından sonra merkezi idareye geçilmesiyle doğrudan Bâbiâli'ye bağlanmış ve Cidde de merkeze bağlı bir vali tarafından idare edilmiştir. 1916 yılında Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanması ile başlayan Arap bağımsızlık hareketi, yardım malzemelerinin geldiği stratejik öneme sahip limanı sebebiyle Cidde şehrinde geliştirilmiştir. Necid ve Hicaz arasındaki mücadeleler sırasında da stratejik önemini koruyan Cidde, Ekim 1924'te Vehhâbîler'in Mekke'yi almaları üzerine Ali b. Hüseyin kuvvetlerinin merkezi olmuş, ancak 1925 yılı boyunca Vehhâbî emiri ve Suûdîler'in kurucusu Abdülazîz b. Suûd tarafından muhasara edilerek sonuçta Mayıs 1927'de yapılan Cidde Antlaşması ile Suudi Arabistan Devleti'nin topraklarına katılmıştır.

1814'te seyyah Burkhardt'ın 12.000 ilâ 15.000 civarında gösterdiği Cidde'nin nüfusu bugün 1.5 milyona yaklaşmış durumdadır. Yüzyılın başlarında hac niyetiyle Mekke'ye ulaşmak için Cidde'ye gelenlerin sayısı 100.000 civarında iken bugün 1 milyonun üzerine çıkmıştır. Bu durum sadece bir hac iskelesi olarak düşünüldüğünde dahi şehrin önemini ortaya koymaya yeterlidir. Cidde'de bugün Osmanlı idare teşkilâtı geleneğinden kalma Mekke emîrine bağlı bir kâimmakam (kaymakam) bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra genişlemeye ve petrolden elde edilen gelirle modernleşmeye başlayan Cidde'de ışıklandırma ve yeşillendirme çalışmaları yürütülürken modern liman, havaalanı, deniz suyu arıtma tesisleri, petrol rafinerileri, çimento fabrikası ve çelik haddeleme atölyeleri kuruldu; bunların yanında be-

Modern
Cidde'den
bir görünüş -
Suudi
Arabistan

sicilik faaliyetlerine hız verildi. Birkaç yıl öncesine kadar başşehir Riyad'a taşınmadan önce bütün elçilikler ve yabancı misyonlar Cidde'de bulunmakta idi. Halen İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın merkezi buradadır. Birçok Türk öğretim üyesinin de vazife gördüğü Kral Abdülazîz Üniversitesi tıp, mühendislik, iktisat ve edebiyat gibi çeşitli fakültelerle birçok araştırma merkezini içine alır. Bugün yeni açılan otoyollarla Cidde'den Mekke'ye 45 dakikada, Medine'ye 4 saatte ulaşmak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

İstahri, *Mesâlik* (Abdülâl), s. 23; Makdisî, *Ahşenû'l-tekâsîm*, Beyrut 1906, s. 79; Bekrî, *Mu'cem*, II, 371; İbn Cübeyr, *er-Rihle* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1907, s. 75; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 114-115; Takıyyüddin el-Fâst, *Şifâ'ü'l-garâm bi-ahbâri'l-beledi'l-Harâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, I, 140-143; İbn İyâs, *Bedâ'i'ü'z-zühûr*, IV, 359; V, 190, 193; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 439; II, 6; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 519; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 794-796; Kutbeddin el-Nehrevâlî, *el-İ'âm bi-a'lâmi beytillâhî'l-Harâm* (Dahlân, *Hulâsâtü'l-kelem fi beyânî ümerâ'i'l-beledi'l-Harâm*, içinde), Kahire 1305, I, 153, 191; Ayyâşî, *er-Rihle*, Rabat 1397/1977, I-II, bk. İndeks; Muhammed es-Senûsî, *er-Rihletü'l-Hicâziyye* (nşr. Ali eş-Şennûfî), Tunus 1396-98/1976-78, II, 159-163; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 538; III/2, s. 44 vd.; a.mlf., "el-Fevâidü'l-muadde li-nizâm-i hükûmet-i Bender-i Cidde", *TTK Belleten*, XXVI/101 (1962), s. 151-162; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 22-23; Abdülkuddûs el-Ensârî, *Târîhu medîneti Cidde*, Cidde 1963, s. 78, 444 vd.; a.mlf., "Cidde: Şecerü'r-Rummân", *Fayşal*, sy. 18, Riyad 1978, s. 39-57; John Lewis Burkhardt, *Travels in Arabia*, London 1968, s. 11-12; Hamed el-Câsir, *Fî Şimâli garbî'l-Cezîre*, Riyad 1970, s. 172-174; Abdurrahîm Abdurrahman Abdurrahîm, "en-Neşâtu't-ticârî fi'l-Bahri'l-Ahmer fi'l-âsri'l-Ösmâni 1517-1798", *ed-Dâre*, II/6, Riyad 1981, s. 89-108; Fâik Bekir es-Sawfâ – Mustafa Muhammed Muhammed Ramazan, "Ehemmiyetü şağri Cidde fi'n-nisfi'l-evvel mine'l-karni'l-âşiri'l-hicrî (milâdî 16)", a.e., II/6 (1981), s. 199-226; R. Hartmann, "Cidde", *IA*, III, 159-161; a.mlf. – Phebe Ann Marr, "Djudda", *EJ²* (İng.), II, 571-573.

MUSTAFA L. BİLGE

CİFR

(bk. CEFR).

CİGALAZÂDE SİNAN PAŞA

(ö. 1014/1606)

Osmanlı sadrazamı.

1544'te Messina'da doğdu. Asıl adı Scipione'dir. Babası Şarlıken'in (Charles Quint) hizmetinde bulunan Visconte di Cicala adlı bir korsandı. Cicala ailesi aslen Sakız adasından olup Cenova Cumhuriyeti'nin hizmetine girmişti. Babası ile birlikte Cerbe Savaşı'nda (1560) Osmanlılar'a esir düştükleri sırada Napoli Krallığı'nın hizmetinde bulunuyorlardı. Esir olarak İstanbul'a getirildiklerinde kendisi saraya alındı, babası Yedikule Zindanı'na hapsedildi. Sarayda Enderun'da yetiştirdi ve bir süre sonra İslamiyet'i kabul ederek Yûsuf Sinan adını aldı. Babası ise 12 Aralık 1564'te Yedikule Zindanı'nda öldü; Kanûnî'nin izniyle, Galata'da sonradan Gülnüş Emetullah Camii'ne çevrilen San Francesco Kilisesi'ne gömüldü.

Cigalazâde şehzadeler mücadelesi sırasında Selim'in tarafını tuttu; önce silâhdar oldu, daha sonra da kapıcıbaşılığa getirildi. Mihrimah Sultan'ın torunu ile evlenince kendisine ikbal yolları açıldı. 1575-1578 yılları arasında yeniçeri ağalığı yaptı, Eflak'taki isyanı başarı ile bastırdı. Ağalıktan ayıldıktan sonra şark seferi için İran'a yollandı. Özdemiroğlu Osman Paşa ve Ferhad Paşa'nın yanında 1583'te Van ve Revan, üç yıl sonra da Bağdat beylerbeyi olarak Safevîler'e karşı mücadele etti. Revan Kalesi'ni inşa ve tahkim ettirmesi, Bağdat'ta iken de Fırat nehri kollarının ıslahına çalışması takdirle karşılandı. 1590'da İstanbul'a dönüşünde Şah I. Abbas'ın torununu rehi-ne olarak yanında getirdiği gibi padişaha